

LEGÚJABB NÉPRAJZI IRODALMUNK

Madarassy: Művészkedő magyar pásztorok, Ortutay—Buday: Székely népballadák. A Magyarság Néprajza új, harmadik köteté

ANÉP MA DIVATBAN VAN; hál Istennek nemcsak a napi politikus választási programjában, hanem a magyar társadalom legműveltebb rétegében is. Az ifjúság megértő lélekkel hajol bajai, szenvedései fölé, eszményi nevelő-programmok központjába kerül, melyek megvalósításától remélhetjük Széchenyi István álmának megvalósulását, a tudatos magyar nemzetiség kicpipését.

Hogy a közönségben milyen erővel működik a történelem szava, a népművészet növekvő népszerűsége mutatja. De tanúskodik róla a könyvpiac is: az Egyetemi Nyomda keretében működő Könyvbarátok Egyesülete például minap két szép könyvvel lepte meg az olvasóközönséget: kis könyvei sorozatában Madarassy László Művészkedő magyar pásztorok című kötetét, a nagy sorozatban meg Ortutay Gyula Székely népballadáit adta tagjai kezébe.

S végül karácsonyra jött ki a legnagyobb magyar néprajzi-irodalmi vállalkozásnak, A Magyarság Néprajzának harmadik vaskos kötete: A magyarság szellemi néprajza, e népszerű enciklopédiának szellemi vonatkozásban legérdekesebb fejezete.

Madarassy kis könyve olyan, mint minden írása: a magyar élet közvetlen szemléletéből ered Szelíd humorral, diszkrét meghatottsággal mutatja be paraszti művészbártaikat, kiket többnyire eldugott tanyákon, vonattól messze, sokszor a legszűkösebb életviszonyok között fedez fel a magyar népi tehetségek kutatója. Egy-egy arcképen és az etnográfust közelebről érdeklő technikai részleteken át kis magyar sorsok kerülnek így a városi magyar elé, akinek amúgy kevés lehetősége van arra, hogy a szegény magyar falusi néppel érintkezzen. Madarassy könyvén is, mint majdnem minden mai néprajzkutatóén, tragikus hangulat ömlik el. De hogyné fájna minden, saját nemzetiségét féltő magyar embernek, mikor látja, hogyan vész, kallódik a szociális és gazdasági fejlődés nyomán minden, amire a gyökeres, igazi magyar műveltséget fel lehet építeni. Pedig ezek a fát, bőrt, szarut, csontot, kobaktököt faragó pásztozermesterek egymástól messze, teljesen elszigetelten a legegyszerűbb, legtöbbször saját maguk készítette eszközökkel, bizsókjukkal egy ma szinte ismeretlen, de egységes magyar stílust öriztek meg, mely szerves kapcsolatban áll a magyar népművészet többi ágával s tőle csupán nyersanyagánál fogva különbözik. Viszont olykor a népi művész sajátos egyéni ízlése még

jobban érvényesül itt, mint amott; a pásztorművészt érintette legkevésbé a haladás és divat szelleme: letűnt korok magyaros ízlése legjobban az ő faragásaikban rögződött meg.

Ortutay Gyula, a tehetséges és képzett fiatal etnográfus székely népballadagyűjteménye már nagyobb igényekkel lép fel a közönség elé. Remek kiállítású kötete, melyben Buday György jellegzetes fametszetei ideális harmóniában vannak a balladák szövegével és egész légkörével, mutatja, hogy a magyar köztudatban mekkorát emelkedett a népi kultúra ázsiója. Bevezető tanulmányában mesterére, Soly-mossyra támaszkodva fejt ki a népballadák lényegének elméletét, fejlődéstörténetét és a hozzá fűződő kérdések mai állását. Hangsúlyozza, hogy bár a népballadák majdnem valamennyien a XV—XVI. századi históriás éneklésre mennek vissza, a mély, népi kultúrába való behatolás folytán nemcsak átalakultak, hanem egy közösségi műveltség értékes tagjaivá lettek. Különösen hangzik, de így van: a székely balladák a hosszú szövegekopás, széténeklés folyamán kapták mai drámai hatású tömörségüket. Egészen eredeti és új gondolata a szerzőnek, amikor a változatformák elemzésénél kifejti, hogy a sokszor ellentmondó változatok hozzátartoznak a közösségi stílus lényegéhez: éppen ezeket az énekmondóknál még a legújabb korban is megfigyelt egyéni kezdeményeket szankcionálja vagy veti el a közösségi stílustudat, melyben — és nem a tárgyakban — rejlik a népballada jellemző vonása. A székely népballada emellett még külön egyéni szint is jelent a magyar folklórban. A Bartók és Kodály által felfedezett sajátos régi melódiaképleteken és hanglétrán kívül Ortutay megérzi a székely népballadákban azt, ami titokzatosan eredeti. Határvédőnek, hagyományvédőnek nevezi ezt a bennük nyilvánuló szellemet, ami más nyelven talán archaikussal lenne fordítható. A székely balladastílus szövegében is oly régies, mint dallama. S ezek után csodálkozva kérdezzük, miért kellett a kitűnő etnográfusnak beletnyugodnia abba, hogy szövegeit egy régi elavult ideológia szellemében melódia nélkül adja a magyar közönségnek? Hiszen dallam nélkül ballada nincs és az öthangú skála, a székely kesergős csodálatosan szép dallamainak közvetítése a magyar közönség felé egyenesen hivatásszerű öröme lehetett volna a Magyarságtudomány szerkesztőjének: hiszen ez a zene ma még szinte messzebb áll a magyar nagyközönségtől, mint a bantu négerké. Kétségtelen azonban, hogy a Székely népballadák e kiadása így is nagy tett volt, melyet hogy éppen a legfiatalabb tudósnemzedék egy tagjának köszönhetünk, ez nagy megnyugvással tölthet el bennünket a nemzeti tudomány és azon alapuló magyar műveltség jövője iránt, még a mai időkben is, amikor oly sok hangoskodással zavarják a tudomány munkáját.

A MAGYARSÁG NÉPRAJZÁNAK újonnan megjelent harmadik kötete, a Szellemi Néprajz már tárgyánál fogva is a legnagyobb érdeklődésre számíthat a magyar közönség körében. Végre itt megkapja a magyar nép szellemi termelésének teljes képét és megismerheti a rá vonatkozó problémák jelenlegi állását. Végre itt a könyv, mely hivatva volna a magyar közönség körében a magyar népi műveltség legértéke-

sebb részét ismertté tenni és ezzel hozzájárulhatna ahhoz az igen fontos nemzeti feladathoz, melytől politikai programokon felül is függ nemzeti létünk: az egységes magyar kultúra kialakításához.

Mennyiben felel meg ez a könyv e hivatásszerű feladatnak?

A kötetet két nagy fejezetre osztotta az anonim szerkesztő: az egyik a népköltészetet tárgyalja, a másik a népi stílusról és nyelvről értekezik. Elméleti szempontból kitűnő bevezetőben tájékoztat Viski Károly a szellemi néprajz anyagáról és módszereiről, utána Solymossy Sándor, az etnográfia első magyar professzora a néphagyomány életéről, a mesekutatás szempontjairól és módszereiről, a népi műfajokról. Tőle származik különben a könyv legtöbb fejezete: ő elemzi a népi lírát, epikát, mondát. A mese Berze-Nagy Jánosnak jutott, a drámai hagyományokat Viski Károly tárgyalja, az oktató és alkalmi hagyományokat Szendrey Zsigmond.

A könyv legérdekesebb fejezete a népballadáról szól: Solymossy Sándor a szerzője. Solymossy Sándor e téren alapvető eredményekkel dicsekedhetik: főleg az ő érdeme, hogy a népballadában ma már nem a ködös homályba vezető „ősi“ rigmusokat látunk, holmi naiv eposzok töredékes vázlatait, hanem a későközépkori vagy inkább renaissance-kori magyar énekmondás emlékeit. Szellemesen mutatja ki, — Ortutay fentebb említett tanulmányában is őt követi e magyarázatokban — hogy a fokozatos, lassú elkopás folytán hogyan alakul ki az a bizonyos drámai stílus, melyet később a ballada jellemző sajátosságának ismertek fel. Arról is meggyőző, hogy a ma énekelt balladákban még él a régi énekmondók figyelemkeltésre törekvő stílusa. Az ismétlésekben szintén az énekmondó stílus emlékezetkönnyítő fogását kell látnunk.

A tárgyak történetének kutatásában aztán egészen meglepő eredményekre bukkantak a kutatók. Kádár Kata története egy XVI. századi széphistóriaéval azonos. Molnár Anna a nyugati Kékszakáll-mese verses feldolgozása és középkori gyógyulási hiedelmek emlékét őrzi. Kőműves Kelemenné a Balkánról, végelemzésben Görögországból jött és egy régi mitikus hiedelem, az ú. n. építőáldozat őrzője. Fehér Lászlónak a Toszával rokon meséje északolasz földön valószínűleg megtörtént esemény visszhangjának látszik s ugyancsak olasz eredetű lehet az áspis-kigyóról szóló nép-ének: egy török tengeri kalóztól elrabolt leány esetének átköltése.

Az anekdota fejezetét György Lajos írta az őt jellemző alapos-sággal és elképesztő tárgy-történeti tájékozottságával. Kellően kiemeli a magyar anekdotakutatás elhanyagolt állapotát és a felhozott példák-ból az olvasó megtudja, milyen csodálatosan vándorló anyag az adoma s meglepetve halljuk, hogy például Mikszáth Kálmán híres karcolata, a „Bagi túráim frakkban“ c. novella ötlete Káldi Györgynél, Szenczi Molnár Albertnél, középkori latin krónikásoknál és olasz novellistáknál, sőt a XIV. századi török Naszreddinnél is megtalálható s talán onnan ered is. Ebben a fejezetben szükségszerűen és érthető okoknál fogva jutunk legmesszebb attól, amit a többi cikkíró népi szellemi terméknek tekint, mert hisz a legtöbb szóba jövő adomatár az úri és művelt osztály csemegéje. De hozzátehetjük, a tárgy-történetben nincs más kutatási mód: felül vagy alul bukkan-e fel az adoma,

nem sokat számít, legfeljebb az előadásban előforduló stílusbeli különbségek jöhetnek szóba e tekintetben.

Szendrey Zsigmond mélyen belenyúlt páratlanul gazdag gyűjteményébe és kimarkolta onnan az oktató és alkalmi hagyományok c. fejezet anyagát, a gyermekverseket, csúfoló rigmusokat, nyelvtörő mondásokat, talányokat, lakodalmas verseket, vásári költészetet, nevető fejfákat, bordalokat, falucsúfolókat stb. stb. A többi fejezettel való összhang talán megkívánta volna, hogy a nemzetközi folklore-anyag itt is figyelembe vétessék, mert hasonló szellemi termékek a többi európai népeknél is találhatóak.

A stílus és nyelv c. részben kitűnően tájékoztató tanulmányt kapunk Tolnai Vilmos avatott tollából a szólásokról, Zlinszky Aladártól a népi előadás stílusáról és Horger Antaltól a nyelvjárásokról.

De soroljuk el kifogásainkat is.

A könyv szerkesztésénél nagy hiba volt, amikor éppen a magyar népmese fejezetet nem Solymossy Sándor írta. Solymossy e téren korszakalkotó munkát végzett: sikerült neki biztos módszert találni arra, hogy a magyar népmesekincsben elválaszthassuk azt, ami közös a nyugateurópai anyaggal, attól, ami keleti hagyomány és mint ilyen az uraltáji meseterülethez kapcsolja népmeséinket.

Nagyjelentőségű felfedezés volt ez a magyar folklore-kutatás terén, mert lehetővé tette, hogy a magyar mesemagyarázók túlmenjenek a mesetípus-osztályozás hasznos, de inkább leltározás értékével bíró munkáján. Solymossy ugyanis megmutatta, hogyan lehet e keleti meseanyag segítségével a honfoglaláselőtti magyarok világképét, vallási nézeteit feltárni. E téren végzett kutatásainak összefoglalását már régóta várja a magyar olvasóközönség, mert szebbnél-szebb tanulmányai szétszórva hevernek a szakfolyóiratok hasábjain s így számára hozzáférhetetlenek. A Magyarság Néprajza lett volna hivatva ezeket az eredményeket összefoglalni s a nagyközönség felé közvetíteni, mely még mindig Ipolyi Arnold avult, naiv Magyar mithológiáját olvassa és nem egyszer vakon is esküszik rá, amit nem is lehet neki rossz néven venni, hiszen senki se ad kezébe jobbat. A könyvben levő „Keletről hozott meséink“ című rövid fejezet néhány keleti mesetípus bemutatására szorítkozik s így a nagyközönség továbbra sem tudja, hogy pl. a vasorrú bába a régi és a voguloknál ma is meglévő fémorrú bálványok emlékét őrzi, melyekre őseink véres áldozatokat raktak, hogy a magyar sárkány nem olyan, mint az indogermán kincsörző kígyó, hanem égi jelenségek, vihar, szél, zivatar mitikus személyesítése, hogy az égig érő fa és a kacsalábon forgó vár motívumaiban benne van a steppe-lakó egész kozmikus képe stb. stb. Nem hisszük, hogy Berze-Nagy János, a cikk írója talán azért hagyta volna el ezeket, mert legutóbb Solymossy eredményeinek és módszerének értékét éppen a kacsalábon forgó várról írt tanulmánya kapcsán kétségbe vonták. Egy fiatal folklorista ugyanis számos kelta, francia és más mesében megtalálta a forgó várat s így elhamarkodottnak találta a keleti eredet bizonyítását, holott e mesékben éppen a leglényegesebb keleti elem: a kacsaláb hiányzik, melyről Solymossy kimutatta, hogy a nomád pásztor sátorárbocának mitikus ornamentikájához tartozik s így a forgó vár is az

égboltozat nomád elképzelésű sátorképének felel meg. A finn Setálá Emil életének egyik legutolsó magyarázata a Kalevala-beli sampo-ról is körülbelül idelyukadt ki, a nélkül hogy a magyar folklorista eredményeiről tudott volna.

Nagyon hiányzik a könyvben a keresztény vallási néprajz fejezete. Ma már külföldi kutatások elméletileg is igazolták, milyen téves fel-fogás az Egyházat a folklóre-kutatásban kizárólag úgy beállítani, mintha csak szándékosan romboló szerepe lett volna a népi hagyományok fennmaradásával szemben. Mint éppen Viski Károlynak a népi alakoskodásról írott szép fejezete bizonyítja, az Egyház ünnepi liturgiája például ezen a téren szinte egyedüli forrása volt a népi játékoknak, különösen ha nem vesszük annyira komolyan, mint a szerző, azokat a romantikus elméleteket, melyek a regöléssel kapcsolatban elterjedtek holmi ősi pogány napfordulókról. Itt érdekes meglepetésekre lehetünk még elkészülve: hiszen például nemrég derült ki, hogy az ősi pogánynak tartott Szentiváni énekben középkori keresztény eredetű elem a virágok vetélkedése, amit a cikk írója különben elmulaszt megemlíteni. Így egy külön keresztény vallási folklóre-fejezet híján olyan furcsaságok történnek, hogy pl. a Krisztus- és Szent Péter-mondák a „Helyi mondák“ alatt vannak besorolva, míg a mesék tárgyi ismertetésében pláne pogány mitikus elemekkel vegyülnek el. És ha például a hagiografikus stílus elemei kellő figyelemben részesültek volna, akkor például a Szent László-mondák nagy része sok más népmondainak feltüntetett motívummal, mesével együtt ebbe a vallási folklóre című fejezetbe került volna, mert csak így nyert volna kellő tudományos megvilágítást.

A mondák fejezetében Kézai Simon hun történetének mondái elemzése nem mondható szerencsésnek. Az összehasonlító folklóre módszere ugyanis, mely oly kiváló eredménnyel használható más esetekben, felmondja a szolgálatot, mikor erre a merész fantáziájú, tudákos kompilátorra alkalmazzuk. S itt sajátságos, hogy Solymossy, a cikk írója mily kevés figyelemre méltatja a történeti kutatás eddigi eredményeit. Nem a félszázaddal ezelőtti hiperkritikusok — mint ő mondja —, hanem a legújabb történetkritika: éppen a hiperkritikával szembehelyezkedő Hóman Bálint állapította meg újra, hogy Kézai csodaszarvas-története tudós eredetű és végelemzésben Jordanesre megy vissza és ezen bizony nem segít a Kézai elbeszélésében szereplő Hunor és Mogor testvérpár nevének elemzése sem, hiszen Kézai teljesen önkényesen kombinálja adatait. A hispán ispánok kieszelője és az Attilát a catalaunumi síkságról Katalóniába Miramamma szultán ellen vezető krónikás kedvenc módszere, hogy adatait összegyűjtsa, s így valószínű, hogy a nőrablás ténylegesen mondái hagyományát, hol a legendás testvérpár szerepel, szándékosan keverte össze a húnok ősi mondájával, melynek fennmaradása Kézaival nem igazolható.

A csodaszarvas mondája igazi monda, de a Kézainál és ennél fogva az őt másoló későbbi krónikásoknál megőrzött alakjában csak a hún eredetmonda könyvből ismert és önkényesen elváltoztatott alakja. Mint hun mondáról különben már az itt figyelemre nem méltott Alföldi András, a hún történet kitűnő kutatója, igen meggyőzően mu-

tatta ki, hogy a jordanesi elbeszélés a keleti népeknél elterjedt hon-szerző csodaállat mondájának bizánci stílusban kijózanított formája.

Hogy nálunk is lehetett valami szarvasmonda, azt nehéz volna tagadni: ezt a magyarok ősei közt szereplő Eneh, vagyis Ünő név tanúsítja. De Kézai maotisi kalandja tudós átvétel és nem bizonyít semmit. Viszont sajnálattal nélkülözzük a könyvben a sokkal részletesebben ismert és kétségtelenül magyar Emese-turul-mondát, mely az Árpád-dinasztia hagyománya lehetett s melynek mitológiai hátterét a legújabb őstörténeti kutatás oly szépen világította meg.

Ugyancsak csődöt mond az összehasonlító folklore Attila sírjával kapcsolatban. Itt Solymossy sajátos módon még mindig Keveházát említi mint az állítólagos hún ütközet színhelyét, holott Kézai világosan „Cuve azoa“, vagyis Küve aszója, azaz völgye néven említi e helyet, melyből csak későbbi Kézai-kompilátorok csináltak Keveházát, mert a régi magyar „aszó“ szót már nem értették. A Küve aszója különben ma is él Kajászó nevében. Aztán különös fontosságot tulajdonít Solymossy annak a ténynek, hogy Kézai előadása szerint a húnok mind egy helyre temették nemcsak a Potentiánál elesett vitézeket, hanem még a Cezumaumál elesett három hún kapitányt, sőt Attilát is. Szerinte itt régi keleti hagyománnyal van dolgunk. Pedig hogy Kézai éppen ide teszi a hún sereg, a három kapitány és Attila sírját, annak egészen más oka van, mint ezt évekkel ezelőtt már bőven kifejtettem, Kézai pannoniai hún történetének alapjául ugyanis nem keleti hagyományok, hanem aiféle helyi mendemondák szolgáltak, amilyeneket igen nagy számban ismertet a Magyar Néprajz más vonatkozással kapcsolatban. Kézai valamennyi eseményét valamilyen római romvároshoz, népvándorláskori sírdombhoz vagy más efféle meglevő mondaképző tárgyhoz fűzi. És éppen a kajászói eseményeknél külön megemlíti egy emlékoszlopot, mely mellé temették volna a hőnokat a százalmi nagy kelta temetődomboktól nem messze, a kajászói völgyben. Ezt a követ egypár évtizeddel később, 1308-ban, egy erre járó idegen utazó is leírja: „a győzelem emlékére egy roppant márványkövet emeltek, ahol fel van írva az előbb mondott győzelem s amely a mai napig megmaradt.“ Tehát itt valami római emléket nézett a helyi hagyomány és vele együtt Kézai egy nagy hún-római ütközet emlékoszlopának. Ilyen hiedelem könnyen kialakulhatott, hiszen e korban nem tudtak mást Pannóniáról, mint azt, hogy a rómaiaké volt és hogy Attila elfoglalta. Ezért találja ki Kézai Potentia várát is, miről az archeológia semmit sem tud és ezért nevezi Aquincumot a trójai frank tudós monda értelmében Sicambriának, mert ezt a nevet ismerte, de Aquincumét nem.

Ez a kő különben ma is megvan Baracska (Fejér megye) község főterén: 1925-ben még eredeti helyén állt a kajászói út mentén, mint ahogy Kézai leírja. Római Jupiter-oltárkő, közel két méter magas, három római isten domborművű ábrázolásával, melyet Kézai a három kapitány képmásának nézhetett. Hátlapján megvan ma is a római felirat, melyről az ismeretlen utazó megemlékezik, de amely természetesen nem hún-római csatára vonatkozik, mert ilyen sosem volt e vidéken. De még érdekesebb, hogy a feliratos oldalon még ma is látható

egy kettőskereszt, melyet nyilván a magyar középkorban véstek bele a római írás közepébe. Valószínűleg ilyenformán mintegy megszentelni vagy megkeresztelni akarta a XIII. századi magyarság — talán maga a dinasztia — azt az emléket, melynek közelében a kor hite szerint őse, Attila nyugodott. Sőt a kő közvetlen szomszédságában templomot is állított a középkori kegyelet, nyilvánvalóan az elesett hűn vitézek és Attila emlékére s melléje temetkeztek is. Az alapfalak még ma is látszanak; a temetkezésről a földből előkerült leletek tanúskodnak. A mondaképződés itt is ugyanúgy folyt le, mint azon esetekben, amelyeket a folkloristák helyi mondáknak neveznek s amidőn a mondák valamely természeti jelenség, ismeretlen eredetű épület stb. magyarázatára eszeltek ki.

Általában óvakodnunk kell, nehogy visszaessünk a romantika korába, amikor könnyű szívvel vittük vissza minden irodalmi emlékünkhöz keletkezését a honfoglalás előtti kor időtlenségébe. Így a Szellemi Néprajz újra magáévá teszi az elméletet, hogy a Csáthi Demeternek tulajdonított Fannoniás Ének „egykori“ hegedős éneken alapul, holott a kezdősorokban idézett Szkitija alakja is figyelmeztet a tudós eredetre. A sokat emlegetett szójátékos szakaszra vonatkozólag megjegyezhetjük, hogy ezt réginek csak akkor lehetne esetleg venni, ha előbb bebizonyosodnék, hogy a régi magyar verselésben az alliterációnak ugyanolyan szerepe volt, mint az ősgermán verselésben. A régi romantikus elméletek szellemében még Callimachus Experiens hűn történetében is mondái hagyományokat keres Solymossy (192.1.), holott újabb kutatások alapján ma már tudjuk, hogy Callimachus Attilája politikai pamflet, melynek szerzője igen távol állott attól, hogy ősi hűn-magyar mondák iránt érdeklődjék: ismert forrásokból merített anyagát ellenben humanista modorban és politikai céljainak megfelelően díszítette, módosította. Callimachus tehát alig lehet mondakutatás forrása.

A romantikus ideológiához tartoznak Solymossynak a régi magyar, ősinek nevezett versformára vonatkozó megállapításai is. Itt elég, ha szembe állítom Horváth Jánosnak, a magyar verstörténet legkitűnőbb ismerőjének felfogását az övével. Horváth így ír: „ősi ritmusrendszerünket sohasem ismerhetjük meg, lévén az ősi mindenkor történetelőtti, tehát emléktelen, megvizsgálhatatlan, másfelől pedig oly végtelen időfolyamaton áthaladó, hogy a fejlődés és változás mozzanatait, tehát a successiv és egyidejű sokféleséget emberi ésszel tőle sem lehet megtagadni... Aki az ősinek felderítését tűzi ki céljául, az lehetetlenre vállalkozik, eleve föltevésből indul ki és lemond a valóban megismerhetőnek megismeréséről, sőt lemond arról a csekély visszfényről is, mely a történet elejének világos megismeréséből a közvetlen előzményekre — saját tárgyára — még visszaderenghet.“ És Horváth János „Középkori magyar vers ritmusa“ című tanulmányának, melyből a fenti idézetet vettem, végső eredményei közt szerepel ez a megállapítás is: „Minő állapotban lehetett e sorképleteknek a műköltészetben meghonosodása idején, a középkor legvégén, a népi versritmus ... nem tudjuk.“

Ezzel szemben halljuk Solymossyt: „Népi versalakjaink tanulmányozása alapján ma már módunkban van nemzeti verselésünk ere-

detét és lassú fejlődéstörténetét lehető teljességgel feltárni.“ Ezt az alapot a régi elméletek felújításával az ú. n. ősi nyolcasban ismeri fel és minden más formát ebből származtat, ami logikus játéknak esetleg megfelel, de nem bizonyíthatóan a történeti fejlődésnek; legfeljebb kétütemű szerkezetéről beszélhetünk a rokon népek költészetével összehasonlítva, mely ütemekben a szótagszám többféleképpen szerepelhet. Solymossy bizonyító anyagában csupa XIX. századi népdal szerepel s a dallamot mint kritériumot még oly esetben sem veszi figyelembe, amikor annak mineműségéből esetleg régiségre lehetne következtetni.

De még nagyobb baj az, hogy az idézett dalok nagy része ismert úri szerzők műve!

Vagy mit bizonyít az „ősi“, vagy akár újabb népdalritmus mellett az olyan nóta, mint a „Vörös bort ittam az este“ (írta Szentirmay Elemér), „Rektor uram káposztája“ (Simonfi dallamára írták), „Kertem alatt faragnak az ácsok“ (írta Matók Béla vagy Szentirmay), „Maros vize folyik csendesen“ (Borzó Miska Isteni csárdása), „Ezt a kerek erdőt járom én“ (Them Károly műve), „Stíriába Ajk faluba mi történt?“ (műdal a Palotássy-gyűjteményből)? Azt hiszem, egy kevés utánjárással Solymossy példáinak legnagyobb része XIX. századi műdalnak bizonyulna.

Ha nem vagyunk is oly szkeptikusok a régi ritmus felkutatása dolgában, mint Horváth János, sehogyan sem oszthatjuk a szerző optimizmusát, aki így XIX. századi műdalokkal kevert, kétes datálású dalokból akarja kikövetkeztetni az ősi magyar ritmust. Ha kiindulási pontot keresünk, akkor egészen bizonyosan csak a középkori magyar énekekből és a Bartók Béla és Kodály Zoltán zenefolklore-kutatásai nyomán réginek felismert anyagból lenne szabad kiindulni, hiszen itt egészen érintetlen műfajok, mint a székely kesergők állnak rendelkezésünkre. De itt is nagy óvatosságra van szükség, mert hiszen a dallam és szöveg-ritmus viszonya meglehetősen laza és az idők folyamán erősen változhat.

Épp oly túlzottan optimista Solymossynál az a magyarázat, hogy az a dal, melyben a virág szó előfordul, eo ipso réginek tekinthető. A virág mint a szerető megjelölése éppúgy lehet újkori keletkezésű népdal eleme, mint régic s ha régi is, vajjon nem költettek újabb dalokat a régi stíluselem segítségével?

Példái közt idézi többek közt ezt a nótát: „Jaj de szépen harangoznak Tarjánba, Elhervadt a falu legszebb virága...“. Már pedig ezt a dalt Thaly Kálmán írta 1859-ben. Így állunk a virággal mint az ősiség kritériumával. A violára mint népdalelemre pedig bajosan lehet az „Ezt a kerek erdőt járom én“ című ismert nótát idézni, hiszen azt Them Károly írta ugyancsak a múlt században. Ugyanilyen módszerrel Balázs Árpád nótáiból is ki lehetne elemezni a népdal stílusát.

Tévedés Solymossynak az az állítása is, hogy a népdalok között nincs olyan, ami a nyomdafestéket ne tűmé és ennél fogva téves mindaz, amit ebből az állítólagos illendőségből a nép jellemre következtet. Bizony a magyar népdalok közt is bőven akadnak nyomdafestéket nem tűró szövegek: erről valamennyi népdalgyűjtő tanúskodik. Így Kodályra emlékszem, aki egyik előadásában az egyik strófát ezért nem

énekeltette el. De elég, ha például Szendrey Zsigmond Nagyszalontai gyűjtésére utalok, ahol a talányok, sőt a gyermekdalok között is találhatunk effélet. A kulacsfeliratokról vagy a méhkasok faragásairól pedig jobb nem is beszélni. Nem trágárság ez, csak vaskos tréfa, akár-csak az úri osztály hasonló szellemi szórakozásai.

Természetesen e megjegyzéseinkkel egyáltalán nem merítettük ki e különben rendkívül tanulságos és értékes megállapításokban gazdag tanulmányosorozatot. S ebben a tekintetben a magyar folklore tanítómestere itt sem tagadta meg önmagát: ő a legötletesebb, legújserűbb valamennyi cikkíró között.

A népdalról szóló fejezet végén idillikus képet fest a régi magyar viszonyokról, mikor is a „földbirtokos és munkás cselédnépe egymásra-utalva egy-egy tágabb családot alkotott. Urához tartozónak érezte magát még a zsellércseléd is s résztvett lelkileg annak örömeiben, bánatában, anyagi helyzetének hullámlásában, sőt osztakozott vele eszmei áramlatokban is.. Mindezt azért, hogy kiemelje, mennyire megromlott ez a patriarkális viszony a mai időkben és hogy figyelmeztesse az olvasót arra, hogy a „népdalnak, mint majdnem egyetlen megmaradt összekötő kapocsnak, mint közös kincsnek, nemzeti nagy hivatását hangsúlyozzuk s odahassunk, hogy annak kultuszát ellenkező befolyásokkal szemben legfőképpen őrizze nemzetünk“. Gyönyörű feladat, csak éppen a népdal körül vannak e téren a legnagyobb bajok, mert — s ezt Solyomossy sehol sem említi — az úri osztály műköltése, legújabbán a Fráter Lórántok, Balázs Árpádok „népdalai“ a felsőbb osztályok szemléletében teljesen elhomályosították a népdal fogalmát és a legtöbb, főként idősebb művelt magyar embernek a leghalványabb sejtelmé sincs arról, hogy milyen a magyar népdal. Mert nem gondolom s azt hiszem, ebben mindenki egyetérthet, hogy a múlt századi múnépdal lenne az az összekötő kapocs, mely urat és parasztot összetart! A helyes utat itt is Kodály Zoltán és Bartók Béla mutatták meg, kiknek nyomán ma már világosan látjuk, mi a népdalban az ősi, mi az új és mi a talmi. Egyébiránt is megfoghatatlan, hogyan jelenhet meg 1935-ben összefoglaló nagy tanulmány a magyar népdalról, anélkül hogy a két zenefolklorista neve a bibliográfián kívül csak egyszer is előfordulna benne? Holott tudjuk, hogy Tudományos Akadémiánk is ő velük készítteti a magyar népzene nagy gyűjteményes kiadását! Pedig eredményeik számbavétele nagy hasznára lett volna a szöveg elemző-jének is, legalább is az anyag kiválasztásánál.

Így ha nemzeti szempontból nézzük a dolgokat, akkor a régi tévedések helyett újra tanulni volna kötelességünk, mint ahogy azt Kodály a Néprajzi Társaság ülésén mondotta: „Előbb a magas kultúra hordozói kell hogy magukéva tegyék a népkultúrát s azt a maguk személyében harmonikusan feldolgozzák.“ Fáradságos munka ez s a Magyar Néprajz legújabb kötete csak részben kalauzol teljes biztonsággal ilyenmő törekvéseinkben, ami azonban nem érinti a kiadó Egyetemi Nyomda érdemét, mely mindhárom itt említett kiadványával a magyarság ismeretének nagy szolgálatot tett.